

A NÉP SZÉPÉRZÉKÉNEK FEJLESZTÉSÉRŐL.

ÍRTA ÁCS LIPÓT.

Mindenütt igyekeznek a nép szokásait, lelki életét, egész életmódját kiismerni, kikutatni. Rájöttek arra, hogy önmagunk megismerése van legalább olyan fontos, mint a rég kihalt népek kulturájának a tanulmányozása. Eljutottunk végre oda (bár még kis körben), hogy kezdjük a magunkét is megbecsülni, hogy tudunk a nép alkotásainak, legyenek azok bármily egyszerűek is, örülni. Épúgy, mint ahogy pl. a gyermek naív rajzainak, lelkének ezen kedves interpretátorainak, is teljes szívből tudunk örülni.

A nép szép-
érzékének
fejlesztéséről

Ismeretesek azok az okok, amelyek hazánk nem egy vidékén már megkongatták a népi művészet lélekharangját. Hova-tovább mindinkább szaporodni fog e helyek száma.

Főlöszlegesen most afölött sopánkodunk, hogy magyarságunk és általános kulturánk szempontjából is mily nagy kár volna a néplélek e kedves virágának teljes elvesztése. Ha érzélgősek akarnánk lenni, azt mondhatnók, hogy az a dal, amelyet az anya gyermeke bölcsője fölött eldúdol, a legművészibb műének mellett is kedves marad előttünk. A mesék és mondák megtartják varázsukat nemcsak azért, mert bennük saját gyermekségünk föléled, de mert bennük az egész emberiség gyermekkora szunnyad, mert belőlük ősi és mégis mindig fiatal titkok kicsillámlanak.

A népművészeti alkotások ugyanezen érzelmeket fakasztják bennünk. Hiszen nem mások ezek, mint anyagi formába öntött népdalok.

A népművészet tulajdonkép alkalmazott művészet lévén, mindig az illető hely szükséglete szerint fejlődött. Innen van, hogy pl. Magyarországról szólva, a különböző földrajzi helyzet különböző háziipari ténykedést hozott létre. E naív művészi tevékenység, amely mindig bizonyos helyi hagyományok alapján fejlődött, a történelmi stílusok folytonos változásai közepette is üdén népi maradt. Azért beszélünk magyar, bosnyák, svéd stb. népművészetről, vagyis mindig népi eredetét keressük.

A művelt osztály szellemi életének megnyilvánulásai megváltozott viszonyok mellett mások lesznek. Más lesz az irodalma, más a művészete. Bizonyos, hogy a kisebb műveltségű nép is megváltozott életviszonyai közepette más szellemi termékeket fog alkotni. A művészi kultúra azonban nem tartozván életföltételei közé, nagy kérdés, fog-e ezen új állapotában egyáltalán fejlődni s ha igen, mily irányban.

A folytonos átalakulás az általános fejlődés természetes következménye. Ezt megakasztani nem lehet, de nem is szabad. Csakhogy a nép nem tud dísztingválni. Nem tudja a helyest, a nekivalót az ellenkezőtől megkülönböztetni. Átvesz mindent rendszertelenül.

Kulturánk szempontjából nem lehet az közömbös, hogy a nép mily irányban alakul át. Nem elég az, ha csak a legkiválóbb műemlékeink megóvásáról gondoskodunk. De szükséges, hogy mindazt, ami értékeset természet és ember alkotott, a legkörültekintőbb figyelemben részesítsük. Hogy a fejlődésnek áldozatul eső régi jót és szépet hasonlítottak a pótoljuk.

Német szomszédaink, fölismerve e kérdés nagy horderejét, e probléma megoldásán fáradoznak. Így alakult a német birodalom területén e célból eddig 18 „Verein für Pflege heimatlicher Natur, Kunst und Bauweise“.

Továbbá néhány törvény is intézkedik már e kérdésben. Így pl. az 1907. július 15. kelt porosz törvény: „Gesetz gegen die Verunstaltung von Ortschaften und landschaftlich hervorragenden Gegenden“. Az 1904. április 22. kelt bajor rendelet: „Denkmalpflege und heimische Bauweise betr.“ és az 1907. március 27. kelt „Heimatschutz betr.“.

Az 1903. május 22. kelt szász törvény falusi építkezésekre vonatkozik stb.

Ki hazánk egyes vidékeit bejárja, látni fogja, hogy az ország különböző részeiben különböző építészeti módok alakultak. Ez a sokféleség, mely a régi hagyományok,

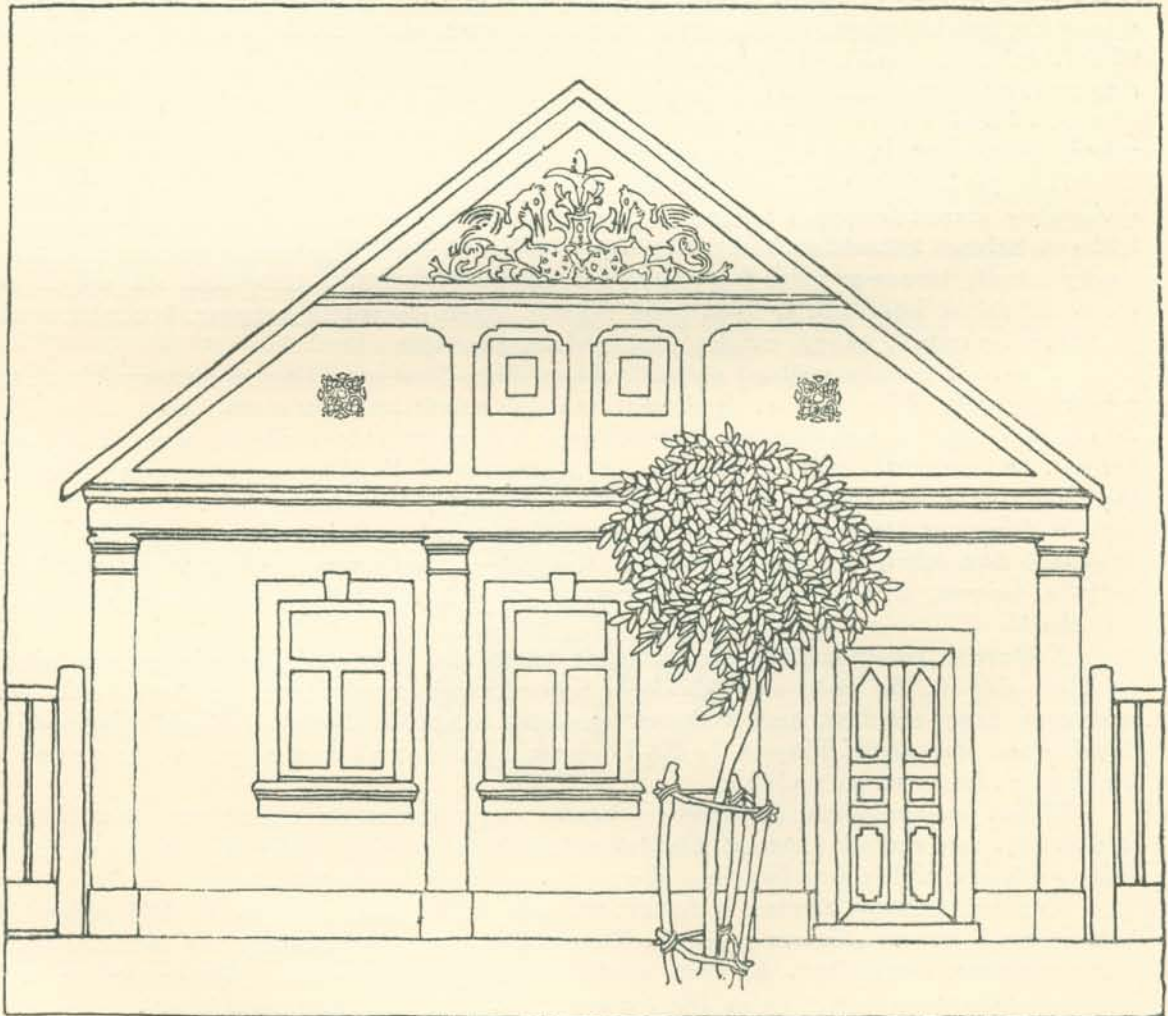
A nép szép-
érzékének
fejlesztéséről

éghajlati, talaj- és különböző gazdasági viszonyok, valamint a megfelelő építőanyagok tekintetbevételével keletkezett, az egyes vidékeknek különleges jelleget adott és a lakosság helyi patriotizmusának megerősítésére is szolgált.

A haza egyes vidékeinek sajátos jellegének, szépségének a megóvása egyik legszebb kulturális feladatot alkotja. Érezzük, hogy a tudatlanság, semmibevevés, teljes érzéketlenség vagy kapzsiság folytán e téren okozott károknak véget kell vetnünk, a meglévő értékeket megóvnunk és a fejlődés irányát megszabnunk.

Fájdalommal látjuk u. i., hogy az idegenszerűségnek minden ítélet nélkül való bevitele által már eddig is nagyon hanyatlott a nép alkotásainak az értéke. Látjuk, hogy a magyarság kezd kivetközni ősi eredetéből, szokásait mindinkább el-elhagyogatja, háziiparilag úzött népi művészetét elhanyagolja. Háza, lakása belső és külső berendezésében jellegzetes darabjait izléstelen, idegen, egyéniségéhez és szükségleteihez sehogysem illő darabokkal cseréli föl. A régi már nem kell „mer' há' mán nem módí”.

Így pl. ott van a sárközi Ócsényben Paprika János faragómester. Faragásai igazi mesterművek, csak hogy a szegedi börtönben, hol felesége szeretőjének megölése miatt

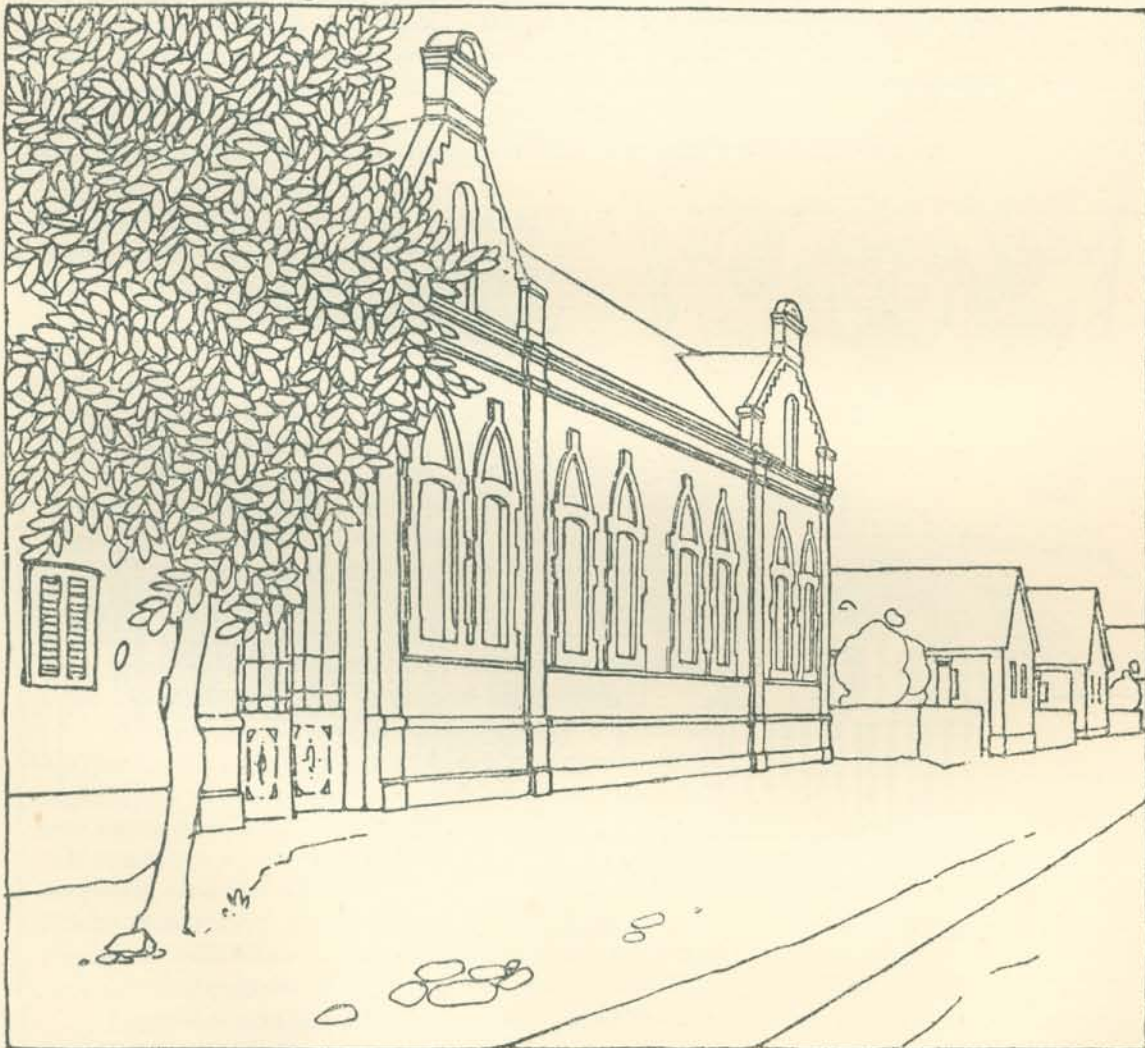
DECSI HÁZ ELEJE,
AZ OROMFALON GRIFFMADÁR
PIROS CSŐRREL ÉS LÁBAKKAL.

FAÇADE D'UNE MAISON DE DECS. SUR
LE MUR DU PIGNON DES GRIFFONS
AU BEC ET AUX PIEDS ROUGES.

néhány esztendőt töltött, történelmi stílusok mintái után faragtattak vele. S most nem kell neki a tulipán, szegfű, bazsarózsa, hanem farag renaissancesztílusban díszített mezőket és ezekben malacokat őrző, botjára támaszkodó kanászt. Dicsekedve mutatja nekem, szólván: „úgy-e uram, ez a szép?”

A nép szép-
érzékének
fejlesztéséről

Decs községben egy jómódú parasztgazda, Kalán István, gótszerű házat építtetett magának. Disztes téglák és faragott gránitlapok borítják a külső falakat. A tetőt ríktó színű cserepek fődik. A ház előtt makadám-járda, a honnan vasrácsos kapun jutunk a házba. A házban benn pedig az ízléstelenségek valóságos orgiát ülnek. A szobák (6) falai a legképtelenebb rajzú és színű mintákkal befestve. A szép festésű lóca a tornácra került, helyét vászonbőrös divány foglalja el. A gyönyörűséges tulipántos ládák, tékák, tálások és fogások helyén a legcifrábban aranyozott tükrös szekrényeket látjuk. A művészileg faragott és festett, tornyos, szunyoghálós ágy helyén vásári fércmunka áll. A szemet gyönyörködtető szép tálak és tányérok helyett kimustrált karlsbadi porcellán. Ahová a szem néz, mindenütt egy-egy bántó ízléstelenség.

DECSI UTCA KALÁN ISTVÁN
PARASZTGAZDA
MODERN „GÓT STILUSÚ” HÁZÁVAL.

RUE DU VILLAGE DE DECS.
MAISON „GOTHIQUE” MODERNE D’UN
CULTIVATEUR.

Bogyiszló községben ősrégi telepes rendszerben épített nád- és szalmafedélű házak közé beékelve egy ultramodern községházat építettek. Hátborzongató látvány.

Ily szörnyszülöttekkel különben most már lépten-nyomon találkozunk. Így házak oromfalain tulipántban vagy szegfűben végződő renaissancediszt, a griffmadár piroscsőrű és lábú gólyamadárra vedlett stb.

Míndez azért van, mert a kisvárosi polgár háza utánozza a nagyváros épületeit. A falu népe meg a szomszédos kis várostól veszi építészeti formáit.

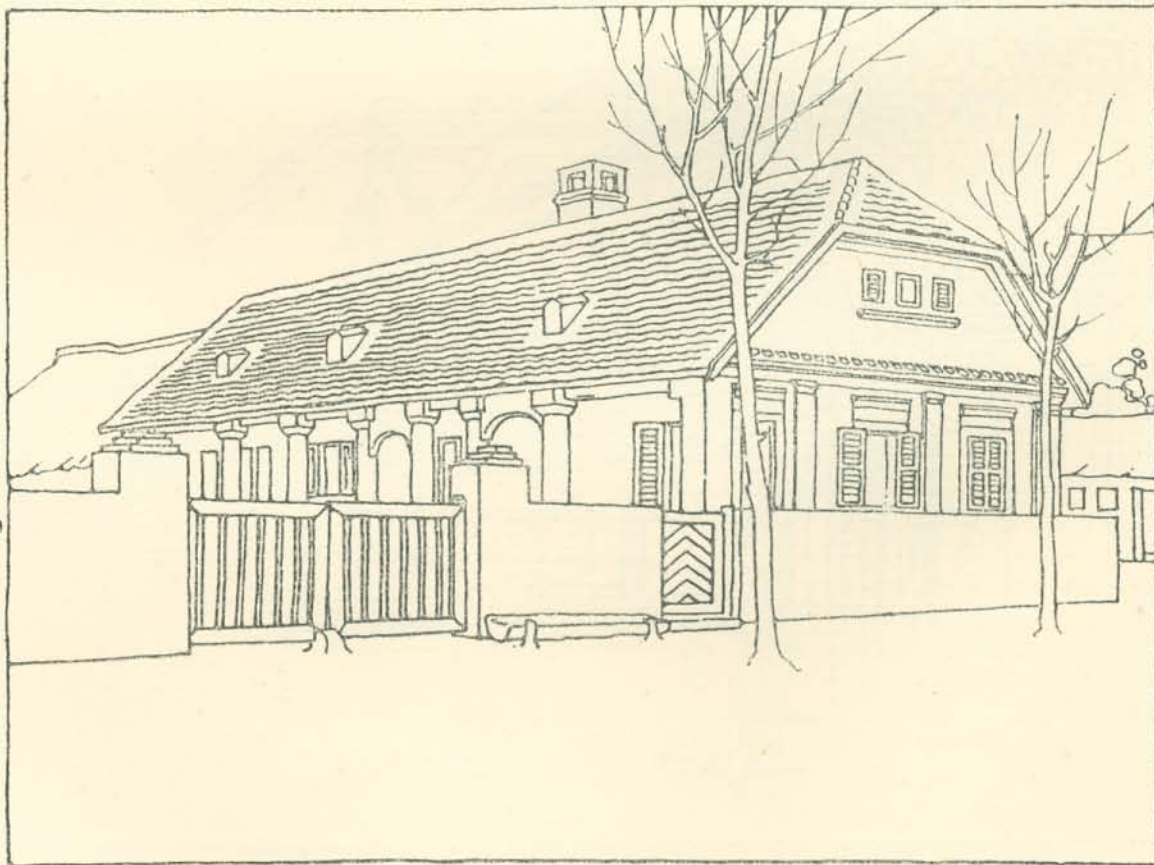
Azt nem érzi, de nem is törődik vele senki sem, hogy az új építkezés formája, a díszítő elemek túlhalmaza, a használt anyag sehogy sem illik a helyére. S hogy ennek folytán az elődök hagyományát és az ezek által teremtett oly kedves összhangot — formában és színben — a legrikítóbban sértik.

Föl kell tehát venni, még pedig sürgősen, kulturális feladataink sorába a nép szép-érzékének a helyes irányba terelését és fejlesztését. E nehéz kérdés megoldásának a megközelítését a következőkkel lehetne megkísérelni:

1. A fentebb felsorolt német törvények mintájára — sajátos hazai viszonyainknak tekintetbevételével — nálunk is kellene ily törvényeket megalkotni.

2. Közművelődési egyleteink programjába ezt a kérdést is föl kell venni.

3. Az állam irjon ki pályázatokat (falusi templomokra, paplakokra, iskolákra, tanítói lakásokra, községházára, vasuti őrházakra, indóházakra, tűzoltószertárakra, gyárépületekre stb.) azon feltétellel, hogy az egyes pályázati munkák az illető vidék földrajzi, talaj-, táj-, gazdasági, etnográfiai követelményeinek és az illető vidéken még

SZAKÁLYI
RÉGI HÁZTIPUS.

ANCIEN TYPE DE MAISON
DE CULTIVATEUR À SZAKÁLY.

található építészeti tradícióknak megfeleljenek. Esztétikai szempontból furcsa dolog az ugyanis hogy pl. vasuti őrházak, indóházak a sík vidéken époly alakúak, színűek mint a hegyes, erdős vidéken lévők.

4. Ezeket a kérdéseket tárgyaló, népiesen megírt és vetített képekkel kísért előadások tartandók.

5. A községházakban, iskolákban, a vasuti indóházak várótermeiben, a vasuti kocsikban — mint Angliában és Franciaországban — hazai táj- és más tárgyú, jó kivitelű képek kifüggesztendők.

6. Munkásházak építésénél (vasút, állam, vállalatok) föltétlenül a helyi hagyományok is tekintetbe veendők és különös gond fordítandó ezek esztétikai kiképzésére.

7. Megfelelő folyóiratok kiadandók. A falusi olvasókörök ingyen kapják.

8. A népiskolai tankönyvekben jó illusztrációkkal ellátott ily irányú olvasmányok is fölveendők.

9. Az építőiparosok szakiskoláiban e kérdésre nagy súly helyezendő.

10. Különösen az iskolák építésénél kell e szempontokat féltő gonddal ellenőrizni. A falusi iskola kell hogy a falusi képbe összhangzatosan beleilleszkedjék, miért is ennek anyaga, formája és színe kell hogy feltűnő, zavaró vagy e vidéken idegen ne legyen. Az iskola belső kiképzése, berendezése, a tanító lakása kell hogy a leggondosabb figyelemben részesüljön. Az iskolában nyeri agyermek egész életére mélyreható és maradandó benyomásait, azért bir az épület külső és belső kiképzése, berendezése, színe stb. a legnagyobb fontossággal. Itt kell, hogy magyar érzéssel párosultan a szűkebb hazafaluja hagyományait megőrizni, megbecsülni tanulja. Szükséges, hogy a népbe beleoltsuk azt az érzést, mely arra vezet rá, hogy a hagyományos szokások általában, így az építkezés módja, ház belsősége, berendezése, a viselet, a különböző használati tárgyak: az elődök értelmi és érzelmi hagyatéka.

11. Móját kellene találni annak, hogy a gyárosok készítményeik előállításánál nemcsak az egyes vidékek szokásaihoz alkalmazkodjanak, hanem hogy iparművészek segítségével az illető vidék motívumaiból az ott kedvelt színekben a művészi követelményeknek is megfelelő cikkeket állítsanak elő. Ily irányú gyártás legfeljebb az iparművész tiszteletdíjával drágítaná meg az előállítását, de útját állná a teljesen idegen rajzú és színű kelmék divatbahozatalát és így megóvhatná a hagyományt.

Legtöbbet azonban a helyes irányban vezetett rajz-tanítástól és háziipari foglalkozástól várhatunk.

Itt már nem állunk problémával szemben. A tapasztalat és a sokféle népművészeti gyűjtemény mutatja, hogy népünkben magasfokú veleszületett intellektus

SÁRKÖZI SULYOK, VÉSETT
DISZÍTÉSSEL. ÁCS L. RAJZA.
BATTOIR SCULPTÉ
DU SÁRKÖZ.

A nép szép-
érzékének
fejlesz-
téséről

lakozik. Hogy különösen abban az irányban fejlődött ki a nép érzeke a legbámulato-
sabbban, amely irányban hagyományyszerűen foglalkozik.

Csak két példát hozok fel: a sárközi gyermekrajzokat és fátyolhímzéseket.

Nézegetve e rajzokat, lehetetlen csodálkozásunkat visszafojtanunk. Mily magasfokú
intellektus, mily gazdag megfigyelő- és képzelőtehetség, kombinálóképesség és kézi ügyes-
ség lakik ezen 7—12 éves gyermekekben, akik minden tanulás nélkül, csakis önmagukból
merítve, ösztönszerűen vetik e kedves, csodás dolgokat papírra! Gyönyörűség látni azt a
bensőséges örömet, azt a kedves buzgalmat, amelyet ezek az Évikék és Indikák e művészi
ténykedéseiknél kifejtnek.

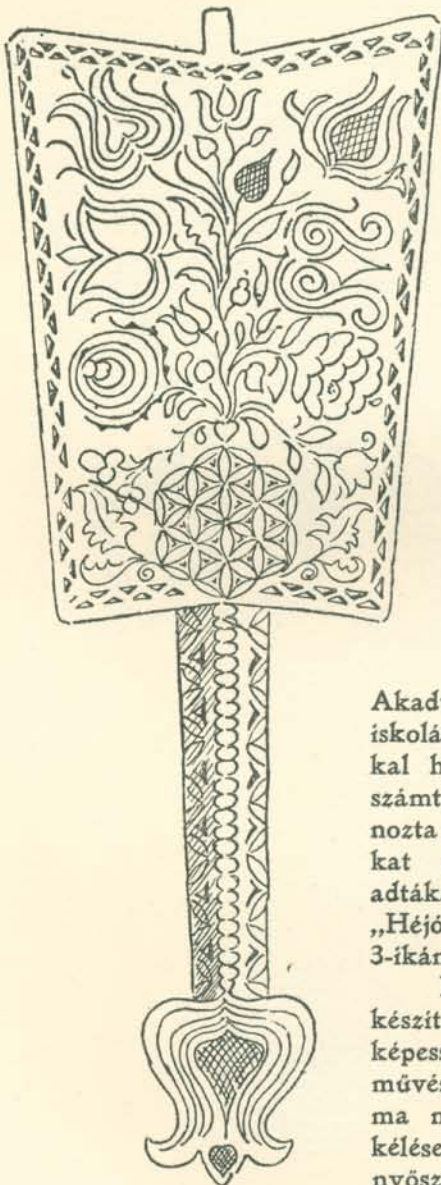
Eredetüket a bámulatos tökéletességű főkötőhímzésekben kell keresnünk. Ezen körü-
mény mellett szól az a tény, hogy csak a kislányok rajzolnak, a fiúk nem. Ennek
a vidéknek földrajzi fekvése, a talajviszonyok a férfiakat ugyanis külső munkára — állattenyésztésre és halászatra — kényszerítette. Ugyanezen okok a kereskedelmet távoltartva, az asszonyokat rávitte, hogy ruházatuk sok részét, az ehhez szükséges többféle díszit önmaguk készítsék. Így fejlődött ki náluk különösen a hímvarrás művészi tökélyre mindaddig míg a közlekedési viszonyok javulásával az izlésükhöz alkalmazkodó gyáripar ezt le nem rontotta.

A kisleányok állandóan az asszony nép környezetében élve, festői ruházatuk minden csinjátbinját már korán megismerik, a kézimunka különböző technikáit pedig szintén gyermekkorukban sajátították el. Innen magyarázható, hogy a kislányok kézi ügyessége, színérzeke és fantáziája sokkal jobban fejlődhetett mint az atyjuk mellett a szabadban tartózkodó fiuké.

A különböző hímzéseiken látható díszeket természetesen önmaguk tervezték és rajzolták. A kislánykák látván az édesanyjuk ezen ténykedését, maguk is tettek ily rajzbeli kísérleteket.

Akad azután a kislányok között olyan tehetséges, ki az iskolában csendes foglalkozásként kapott számtani feladatát sokkal hamarabb megcsinálta mint a többi. Unalmában azután számtani feladatát szépen kicifrázta. Ezt a szomszéd is utánozta és így szokássá, majd tradícióvá lesz. Ezen rajzocskákat azután kicserélték, egymásnak emlékképp ajándékba adták. Azért látunk a régi rajzokon pl. ily ajánlásokat: „Héjós Évika írta Gamós Indikának 1906-ik évben április 3-ikán“.

Ezen kedves szokás megismerésekor csak két kis alakban készítettek kis tervezeteiket és azokat a csodás megfigyelőképességüket bizonyító „bubák“-at. Mint ahogy azt az Iparművészeti Múzeumban legutóbb kiállított csoport is mutatta, ma már más alakban és nagyságban is dolgoznak. Ösztökélésemre bizonyos kitűzött feladatokat (szegélydísz, keszkenyőszél, himes-tojás, könyvboríték stb.) oldanak meg olyképp, hogy én csak az alakot, a feladatot adom meg. Hogy az az egész ténykedés a maga eredeti, kedves és naív jellegét megtarthassa, a megoldásba természetesen nem folyok bele.

SÁRKÖZI SULYOK, VÉSETT
DISZÍTÉSSEL. ÁCS L. RAJZA.
BATTOIR SCULPTÉ
DU SÁRKÖZ.

Az eredmény minden elméletnél világosabban beszél. Mutatja, hogy ezt a kérdést a népi szépirodalom szerint megoldani nem lehet. Mutatja, hogy csak azt és annyit lehet felvenni, amit és amennyit a nép megért és átérz. Meg kell ragadni a még meglévő és ezt azután a nép érzelmi és értelmi világához alkalmazkodva kell továbbfejleszteni.

Ugyanígy kell eljárni a háziipar fejlesztésénél is. Csak azt az ágazatot szabad felkarolni, amely háziipari ágazatnak az illető vidéken már, vagy még, gyökere van.

A művészi érzék fejlesztése szempontjából elhibázott dolog volna máshol készült minták után és idegen technikával dolgoztatni. Ez alig fejleszti a műérzékét, legfeljebb kis technikai ügyességet ad. A háziipari munka csak akkor kapja meg népies zamatját, művészi értékét, ha ennek minden vonása a nép lelkéből ered.

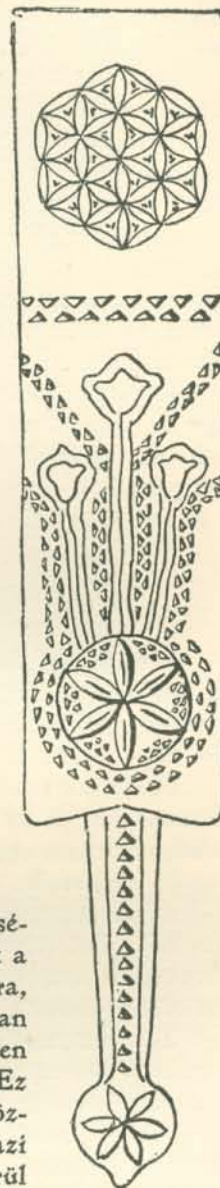
Az itt kifejtett szempontok megkövetelik, hogy a falusi iskolákban a kézimunka tanítása az illető helynek akár a múltban létezett, akár a mostani háziipari tevékenységéhez alkalmazkodjék. Megtiltandó, hogy a tanítónok „Musterbuch“-ok mintái után dolgoztassanak. Ez megmetelyezi a legtisztább magyarságú helyeket is. Gyűjtse össze a tanítónő a helybeli és szomszédos községek régi mintáit és dolgoztasson ezek után. Óvja meg a hagyományt s ezzel megtanítja becsülni az ősök örökét.

Csak a helyes irányban vezetett rajz- és kézimunkatanítástól és háziipartól várhatjuk a kívánt hatást. A tiszta magyar lakosságú vidékeken is sokat tehet ez a magyar nemzeti érzés megóvása, megerősítése szempontjából.

Az esztétikai kulturától várható nagy és nemes hatások ösztönszerűen parancsolják ennek a nép életébe való bevitelét. A nép izlésének a fejlesztése annyit jelent, mint jellemének a képzése. Gondoljunk csak arra a hatalmas hatásra, amely akkor állna elő, ha az embereket állandóan körülvehetnők a széppel. Ha az otthon minden eszköze a szép követelményeinek megfelelne. Ez megnemesítené az emberiség lelkületét és közvetve a szociális harc eszközeit is. Mert az igazi művelzet az embert tiszta levegővel veszi körül s az által, hogy a világban található szépségek iránt lelkünket fogékonyra teszi, életfelfogásunkat is tökéletesíti, nemesíti.

SÁRKÖZI SULYOK
VÉSETT DISZÍTÉSSEL
ÁCS L. RAJZA.

BATTOIR
SCULPTÉ
DU SÁRKÖZ.

